

נאמר של נייר

כיצד נכשל חינוכו של שימעון פרס ★ מה עלה בגורלם של בני האשה בעלת שלושה הקונדיטוריות ★ מיהו דובר האותנטיות המזרחית, בה מנקה אשפות עירוני זוכה להתגלות דתית

חברה

מהפכנים ובניהם המסורסים

כאשר ניתנה לפרופסור עקיבא ארנסט סימון — מורה נערץ, אינטלקטואל מבריק ומאנשי בריטי-שלום — הקתדרה לחינוך באוניברסיטה העברית ב-1941, פירסם הד החינוך, ביטאון הסתדרות המורים, מאמר-מערכת תחת הכותרת 'צלם כהיכל, סלקוהו'!

אף ש-60% מבתי-הספר בארץ השתייכו בשנים שלפני קום המדינה לזרם הכללי, שהיה פטור, לכאורה, מחובת הכוונה פוליטית, הרי החינוך באותה תקופה, כפי שהוא מצטייר בספרו של יונתן שפירא, היה חרממרי ואינדוקטרינרי לחלוטין. איש מהמורים, או כמעט איש מהם, לא טרח להביא בפני תלמידיו חלופות רעיוניות ולעוררם להבין את משמעותה של מערכת פוליטית דימוקרטית.

כך גדל, לדעת הסוציולוג שפירא, כשנות ה-30 והד-40 דור, שהיה חסר את רוח-ההרדע והתחכום של אבותיו. שלא הפנים ועיבר את האידיאלים שהשרישו בו מוריו. לרוב הוא רבך, לאחר סיום בית-הספר, באורח החיים הבורגני של הוריו. המיעוט, שלקח את האידיאלים ברצינות, הלך להתיישבות — והפסיד בכך את האפשרות להגיע לעמדות-יכוון פוליטיות מרכזיות. השאפי תנים ביותר פיתחו קריירה צבאית.

שפירא רואה ככישלונם של יצחק רבין, שימ עון פורע ודומיהם לנווט את המדינה, ולהתמודד באופן פורה עם בעיות החוץ והביתחון שלה, תוצאה של מוגבלות אינטלקטואלית — החינוך שקיבלו לא לימדם לראות את בעיות ישראל והציונות בצורה מורכבת וביקורתית. הכישלון הזה הוא גם תוצאה של נכות פסיכולוגית — אלה הם נערים נצחיים, שהוריהם ומוריהם לא סייעו להם להבשיל ולהיות מסוגלים להתגבר על יריבות אישית, כדי לבצר את השלטון שהם עומרים בראשו ואת האידיאות שהם מאמינים בהן.

רומן

האשכנזים הטובים

לתמר הרסגור יש לשון מנופה, אולי לפעמים נורמאטיבית מדי, בעיקר כריאלוגים. יש לה אינטלקט מורכב, לא פשטני, הניסמן על הראייה האירופית — של אנשי-השואל והליברלים — את המציאות החברתית-מדינית שלנו, אך מנסה לחרוג ככל האפשר מסטריאוטיפים ולראות גם מעבר לקיטובים המקובלים. בקיצור, יש בספר שלה — הרבה כוונות טובות, וגם יכולת לפרוש יריעה רחבה של החיים בישראל: חיייהן של שתי משפחות, אשכנזית ומרוקאית, שכנות בכורח כישוב סמוך לתל-אביב.

עיקר הרגש ברומן, הכתוב בשליטה וללא חריקות, הוא על בני הרור הצעיר בשתי המישות. למישפחה האשכנזית, דולב, שני בנים: עמיקם, הבכור הנערץ, טיים הניספה מפגיעת טיל. ושי, הטומן בתוכו פוטנציאל של איש-מרע, אך מות אחיו מגמר אותו לשאיפות ארציות מאוד — פיתוח בית-החרושת לאנטנות של אביב, תוך התרחקות מלימודים אקדמיים וקריירה צבאית. שנראתה הולמת אותו.

לעומתם — בני מישפחת משיה, שהאם מטילדה, בעלת שלושה הקונדיטוריות, רוצה

יעלית ללא ממשכים — מאת יונתן שפירא; ספריית פועלים (סידרת זמן הווה); 173 עמודים.

שכנים — מאת תמר הרסגור; ספריית פועלים; 340 עמודים.

במדים אחר

צנוניות וזונות

משה הופמן, יליד הונגריה של ערב-שואה, עלה עם הוריו ארצה ב-1949. כתב הופמן, בספרו 'זר צנוניות':

אני יודע מניין באתי/ולאן אני הולך/עד כה חטירד אותי שולדתי/איך העיז ב-38/היום אני יודע/ והלוואי ששאלה זו לא תטריד את עמוס (בנו)!!
ואני יודע איך אני חי/ ואיך הייתי רוצה לחיות/מנסה לקרב הקצות/ מרוב מאמץ/ מעטן שתי קופסאות.

כשנותיו האחרונות התפרנס מרפאות-כדים (איחוי שביריחרס עתיקים) כמוסיאן רוקפלר — מקצועו שהוא עצמו עמד בשיריו — על משמער תו הסימלית, פגישה אישית עם משה הופמן לא תמיד היתה קלה. מתאמץ להדביק את חרסי נפשו המתבקעת (ואולי גם את גופו שנטה למות), הוא עטה מסיכות שונות — גם מסיכת הנהגייין המשתכר ומתהלל — חשוף לעצמי ללא אש-ליות/ ואורע להם בזהמה בעיניים.

הוא עצמו מופיע בחתימו-היעץ שלי כמעט תמיד כמשקפיים כהים, שאינם מאפשרים שום הצצה אליו, להוציא תמנה אחת שבה הוא נראה הבוק עם ילדו, שרוע על מיטה — כאן הוא נקב פתח בהיר לאישותי עיניו. משקפיים אטומים כאלה חובשת גם את התנשים בסידרת ה'הונות' שלו (בהדפסים) — כתחתונים ובמשקפיים אטומים כאלה היא נראית בילדה, מקולקלת' שהתחפשה.

בתיאור-עצמו בהדפסים הוא אוחז את תח' פושת תרופא — כך בהדפס שבו מוכפל ריוקנו שש פעמים, משחק עם האשה הסבלנית כרופא וחולה; ובהדפס אחר נהפך הוא עצמו לקורבן של ספק בריקה, ספק קריעת איבריו מגופו, בידי אנשי-סחיות, מעוצבים בחיתוכי-זכוכית של חדר-חילדים, המונקים אליו מן החדשן כשהוא שקוע בעבורת-הציור שלו.

חיתוכי-עץ — מאת משה הופמן (1938) — 1983, סדנת החדפס, ירושלים.

ציור של הופמן במשקפיים כהים, מחופש כרופא

ה'הונות' שלו, תופסות מקום נכבד בחינת כיהועץ, קרות וילדותיות, כאילו אינן מביתת עד הסוף את שות עישות — כאותה אשה שהוא מרכיב על כתפיו ונראית כאחוזת את ראשו הכרות בידה. בהדפס אחר — זונה על מיטה גלית שחורה, בתחתונים קרועים, גופה משתפך לאחור אל תחתית המטגרת, כאילו ניכרת וסולק חלקה העליון שמן החזה ומעלה, ובמקום שהיו צריכות להיות עיניים — פטמות-שריים רחוסות, גדולות, שהעולם כולו טובע בהן.

את היישוב, כעוד גבריה-המקום החסורים עושים בינוס כתל-אביב וירושלים, ככור משפחת משיה, אליהו, הוא קארי קאטורה של רוד לוי, עליוה, האחות הצעירה ממנו, חולמת על פירסום והצלחה כזמרת בגרמניה, שבה היא נשארת ורה לחלוטין. סמרה, בת הקוונים, היא הנכה פחות מכולם כרורה-מעבר

ה'גן' — סרט לפי תסריט של אבישר אנשים תמימים לא מצטטים משקפיר

הזה, מתרבות של אמונה במכשמים ואמביציות חקיניות לתרבות רציונאלית, ויש לה כושר הפני מה אמיתי של ערכיה-הסביבה.

הרומן שכנים מנסה להחיות את ישראל של שלטון הליכוד — ישראל שהעניקה כביכול קידום פוליטי ליוצאי ארצות-המזרח, ואיפשרה להם הישגים חומריים (הקונדיטוריות של אמא משיה, עסקיו הפלאיים של ג'וני הבושה), המפצים אותם על תחושת הידחקות-לפינה וקיפוח. יש כאן, בעיקר, הבנה לבעיות וניסיון, כשל מורה נבונה ושוחרתי-טוב, להאיר את הטוב האפשרי ואת הרב-פניות הגלומה במציאות שנראית כלפיה-חץ חר-כיוונית ומאימת. כאשר כרוריה, אמא של איילה (אשתו של שי), פונה אל מפצח-הגרענים באוטובוס (הו, המרובילים הא-לה) ודורשת ממנו להפסיק ללכלך, לא רק שנימנע בסופו של דבר עימות אלים, אלא זה טורח אפילו לאסוף את הקליפות שכבר ירקי ונישבע, שלא ידע אפילו שיש פח באוטובוס.

עדות

רומן-קסטה

יוסף אבישר מדבר בשם אותנטיות מזרחית, שהוא מבקש — כפי שעשה גם כסירטו הגן (1977) — לראות בה התגלות של טוב מוחלט, ציונות אמיתית ומה לא. כשיחה הוא מגדיר את הרמיות ביצירותיו ואת האני מאמין' הקשור בהן: 'אלו הם אנשים תמימים. כשהם רוצים לצטט משהו, הם לא מצטטים משקפיר אלא מהתפילה, כי התפילה זה הרב הכי יפה שיש. אלה הם האנשים שיישארו כאן, בארץ, כשהמ' תוחכמים ילכו.'

ברומן הקינקה השביעי (המולך, מקום הקברת קורבנות לידים) הוא פורש את סיפור עלייתה והתעוררות-הכניכול בישראל, בשולי החברה, של משפחה יוצאת-פרס. האם מול היא חולת-רוח, שהוריה לא הבינו את מחלתה ורואו בה גילוי של פריצות מינית. האם השיאה לחיים, יתום אנאלפבית, שכן ליתום אין צורך להביא נדוניה. בארץ הופך חיים למנקה-אשפות ב-עיריית ירושלים, ובהרציון הוא זוכה להתגלות דתית. שלושת ילדיהם — ציונה, הרצל וגולדה (ג'ולי) — גרלים בתנאי הונחה משפחתית והתנכרות חברתית. המורים בבית-הספר אינם מתחשבים בנתניהם המיוחדים, מרכאים אותם ולועגים להם.

סופה של ציונה שהיא מתה בתאונת-עבודה במעברה לרעלים; ג'ולי הצעירה מתחתנת עם ערבי בשם מוחמד-גרעין — וכנראה שגם כאן עובר משהו מהמסך של אבישר: יתר מרגישות דמויותיו, על אף ריקעו הארוך, יתר קירבה מאשר אל האשכנזים קריה-אופי, המצי ליחנים והרכושנים, כפי שהם מתוארים כאן.

הדילוגים של גיבורי הרומן והסיפור עצמו נכתבו באותה לשון. אבישר מנסה להוודות עד הסוף עם הרמיות, וכותב עליהן בלשון שהיא לא-אחת משבושבת ומבולבלת, כפי שהיו אולי הם עצמם מתבטאים לוא היו מתארים את מעשיהם. לאבישר ראייה פיוטית, הוא עושה מיתולוגי וזאציה של טוהר ראשוני, הנישחק בעולם השכל-תני המודרני של החברה הישראלית. נדמה שכרי לחזור באמת לעומקו של העולם הפרימיטיבי (מעין זה של משפחת חיים ומול). צריך להיות לגמרי מחוצה לו, כאשר הכותב חושב עדיין, במידה רבה, כמו האנשים שהוא מבקש לגלם (גם אם הוא עטוף במעטה קל של תרבות שעוכלה בככפיה), אין הוא יכול לראות את הטראגדיה האמיתית ואת הריקנות הריגשית והרוחנית של אותם, שמצוי בהם, כביכול, עולם אנושי מלא.

הקינקה השביעי — מאת יוסף אבישר; מ.א.ה. הפקות; 215 עמודים.